
Το δικαίωμα της άμυνας στη γυναίκα

Της Αλίκης Γιωτοπούλου - Μαραγκοπούλου.

Τα τελευταία χρόνια η Εγκληματολογία έστρεψε την προσοχή της προς τα θύματα των εγκλημάτων, ενώ για πολλές δεκαετίες το αποκλειστικό, σχεδόν, ενδιαφέρον της είχε συγκεντρώσει ο εγκληματίας.

Η επικράτηση της βασικά ορθής αντίληψης ότι το έγκλημα βλάπτει ολόκληρη την κοινωνία, έκαμε να ξεχαστεί το γεγονός ότι, πάντως, **ο κυρίως ζημιωμένος από την εγκληματική πράξη είναι το θύμα**. Στο θύμα λοιπόν οφείλεται πρωταρχικά βοήθεια ηθική και υλική από το δράστη. Αλλά και από την Πολιτεία. Αυτή είναι η νέα θέση.

Είναι εξάλλου γνωστό, ότι ο σκοτεινός αριθμός της εγκληματικότητας (άγνωστα εγκλήματα) ανέρχεται στο 85% του πραγματικού αριθμού εγκλημάτων. Αυτό σημαίνει ότι και τα θύματα αυτών των αγνώστων εγκλημάτων δεν είναι δυνατό να επιτύχουν αποκατάσταση της ζημίας, ικανοποίηση ηθική και υλική.

Ανάμεσα στις κατηγορίες εγκλημάτων που παρουσιάζουν τον υψηλότερο σκοτεινό αριθμό είναι τα εγκλήματα βίας που τελούνται μέσα στην οικογένεια και **ιδίως οι κακοποιήσεις των γυναικών από τους συζύγους τους και των παιδιών από τους γονείς τους**.

Έρευνες απέδειξαν ότι η έκταση των κακοποιήσεων αυτών είναι ασύγκριτα μεγαλύτερη από όσο κοινώς νομίζεται. Ειδικά οι κακοποιήσεις των γυναικών σε πολλές κοινωνίες αποτελούσαν επί πάρα πολλά χρόνια κανονικό μέσο σφραγισμού της γυναίκας (=Γ) από τον άνδρα (=Α) της. Σε μερικές μάλιστα — και σε ορισμένες πε-

ριοχές ελληνικές — η παύση του ξυλοκοπήματος θεωρείτο ως ανησυχητική για την Γ έλλειψη ενδιαφέροντος του συζύγου της! Η Γ, επομένως, κανονικό και σωστό ήταν να ανέχεται αγόγγυστα αυτή τη συμπεριφορά του άνδρα της.

ΑΠΑΡΑΔΕΚΤΗ ΚΑΤΑΠΙΕΣΗ

Στη σημερινή εποχή, αυτού του είδους η ανδρική επιβολή θεωρείται από το μεγαλύτερο μέρος της κοινωνίας απαράδεκτη καταπίεση, προσβλητική της προσωπικότητας της Γ, επικίνδυνη για τη σωματική της ακεραιότητα, κάποτε και για την ίδια τη ζωή της, και καταστρεπτική για την οικογένεια. Αυτά όμως θεωρητικά. Γιατί στην πράξη ο ξυλοδαρμός της Γ εξακολουθεί να είναι φαινόμενο κάθε άλλο παρά σπάνιο. Στα ευρήματα των ερευνών για τα οποία ήδη μιλήσαμε, μπορώ να προσθέσω και τη δική μου εμπειρία για όσα συμβαίνουν εδώ. Διότι πάρα πολλές γυναίκες — κάποτε και πολύ επάνωμες — κακοποιημένες από τους άνδρες τους, έχουν έρθει να με συμβουλευτούν.

Κατά κανόνα, όμως, οι πράξεις αυτές δεν έρχονται στο φως. Γιατί όχι λίγες Γ, σήμερα, παρ' όλο που θεωρούν απαράδεκτη αυτή τη μεταχείριση, αναγκάζονται να την ανέχονται, **«για να μη διαλύσουν το σπίτι τους», «χάριν των παιδιών τους»** — για τα οποία όμως είναι μεγαλύτερη η ζημιά παρά η ωφέλεια της διαβίωσης σε τέτοια οικογενειακή ατμόσφαιρα — **Κυρίως, όμως, εξαιτίας της οικονομικής και κοινωνικής**

εξάρτησής τους από τον άνδρα. Το τελευταίο αυτό επιβάλλει στη Γ, όταν δεν έχει πού να στεγαστεί και πώς να ζήσει αν αποχωρήσει από το συζυγικό σπίτι, να ανέχεται και ξύλο και εξευτελισμούς.

ΒΟΗΘΕΙΑ ΓΙΑ ΤΑ ΘΥΜΑΤΑ

Ακόμη περισσότερο ανεκτικοί σ' αυτή την κατάσταση είναι οι τρίτοι, και μάλιστα οι άνδρες, όπως είναι φυσικό.

Το γυναικείο κίνημα όμως έχει κινητοποιηθεί για το σταμάτημα αυτής της κατάστασης **και προσπαθεί από τη μια μεριά να αλλάξει τη νοοτροπία γυναικών και ανδρών και από την άλλη να οργανώσει πρακτική βοήθεια για θύματα της κακοποίησης**.

Τον αγώνα κατά της βίας στην οικογένεια και ειδικά κατά της κακοποίησης της Γ υιοθέτησε ο ΟΗΕ, ο οποίος και συγκεντρώνει στοιχεία από πολλές χώρες πραγματοποιήσε και το ζήτημα περιέλαβε μεταξύ των θεμάτων συζήτησης στο ECO-SOC και ιδίως στα παγκόσμια συνέδρια για την πρόληψη του εγκλήματος και τη μεταχείριση των εγκληματιών. Στο τελευταίο, που έγινε στο Μιλάνο (26 Αυγούστου — 6 Σεπτεμβρίου 1985), κυκλοφόρησε και ειδική, πολύ ενδιαφέρουσα, έκθεση του γενικού γραμματέα του ΟΗΕ, με θέμα: **«Η θέση της γυναίκας ως θύματος εγκλημάτων»**. Σ' αυτή δίνεται μια εικόνα της ιδιόζουσας θέσης της Γ ως θύματος, θέσης που διαμορφώνεται κυρίως ως απαύγασμα της συνολικής εικόνας της Γ σαν υποδεέ-

στερου ανθρώπου, κατ' εξοχήν κατάλληλου για καταπίεση, πάνω στον οποίο φυσικό είναι να κυριαρχεί ο πρώτης κατηγορίας άνθρωπος, ο άνδρας και να ασκεί κάθε πράξη που απορρέει από την εξουσία του.

ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΤΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ

Τα στερεότυπα αυτά των ρόλων των δυο φύλων, τα οποία δυστυχώς δεν έχουν ξεριζωθεί ακόμα, είναι βέβαιο ότι επηρεάζουν σημαντικά τη συμπεριφορά των ανδρών και συγκεκριμένα όχι λίγων συζύγων, απέναντι των γυναικών τους. Αλλά αυξάνουν και την ανεκτικότητα των Γ.

Ο ΟΗΕ έχει λοιπόν αναλάβει, σε συνεργασία με τις κυβερνήσεις των διαφόρων χωρών και με τις μη κυβερνητικές οργανώσεις (αφ' ενός, του γυναικείου κινήματος και αφ' ετέρου τις εγκληματολογικές και ποινικές) την εκστρατεία εναντίον αυτού του κακού, με δυο στόχους. Από τη μια μεριά τη γενική αλλαγή των προτύπων των ρόλων και τις θέσεις των δυο φύλων στη κοινωνία (αυτό κυρίως επεδίωξε με το έτος και τη δεκαετία της Γ και τα σχετικά σχέδια δράσης) και από την άλλη με ειδικά μέτρα για την Γ, θύμα εγκλήματος, και ειδικά την κακοποιημένη.

Τα ειδικά μέτρα τα οποία όλοι μαζί (ΟΗΕ, κρατικοί παράγοντες και μη κυβερνητικές οργανώσεις) προωθούν για να αναχαιτίσουν αυτή την εξευτελιστική και οδυνηρή μεταχείριση της Γ ιδίως από τον άνδρα της, είναι τα παρακάτω:

1. Ενθάρρυνση της γυναίκας να καταφύγει στα αρμόδια κρατικά όργανα (ως καταλληλότερα θεωρούνται τα οικογενειακά δικαστήρια που στη χώρα μας δεν υπάρχουν).

2. Σε περίπτωση συνέχισης της τακτικής κακοποίησης της Γ, παροχή στέγης γι' αυτήν και τα μικρά παιδιά της, για ένα χρονικό διάστημα και εξεύρεση εργασίας. Σε όλες σχεδόν τις χώρες λειτουργούν καταφύγια κακοποιημένων Γ, που ίδρυσε είτε το κράτος είτε μη κυβερνητικές οργανώσεις. Στη Δυτική Γερμανία π.χ. το 1985 λειτουργούσαν 167 τέτοια καταφύγια.

3. Ενθάρρυνση και ενίσχυση ηθική και νομική της Γ για να καταγγέλει τις εναντίον της κακοποιήσεις και να προχωρεί στη λύση αυτού του γάμου. Τέτοια συμβίωση θα έχει ως ελαφρότερη συνέπεια μια καταρακωμένη οικογένεια με παιδιά φαρμακωμένα, συνθιμισμένα στη χρήση της βίας και τραυματισμένα ψυχικά (με άγνωστης

σοβαρότητας κακές μελλοντικές επιπτώσεις στην εξέλιξή τους). Η συμβίωση αυτή όμως μπορεί να καταλήξει και σε θανατηφόρες βλάβες ή ανθρωποκτονία με δράστη τον Α, κάποτε όμως και την Γ ή και τα παιδιά, όταν ξεχειλίσει το ποτήρι της ανοχής.

Μια τέτοια τραγική κατάληξη είχε η συστηματική κακοποίηση της **Αργυρώς Αλεξανδροπούλου**. Η γυναίκα αυτή, που ο άνδρας της, όταν μεθούσε, την έβριζε και ξυλοφόρτωνε βαριά, κάποια φορά που αυτός την καθύβριζε και την γρονθοκοπούσε αλύπητα και αυτή δεν κατάφερε να ξεφύγει από τα χτυπήματά του, σήκωσε, μέσα στην ταραχή και στον τρόμο της, εναντίον του, ένα μαχαίρι της κουζίνας. Μόλις είδε ότι τον τραυμάτισε, στην προσπάθειά της να αμυνθεί, έκανε το παν για να τον σώσει, χωρίς επιτυχία.

Μια τέτοια περίπτωση αν ο δράστης του θανατηφόρου τραυματισμού ήταν άνδρας, θα είναι φυσικό να θεωρηθεί από το δικαστήριο ότι αποτελεί νόμιμη άμυνα. Όχι όμως για την Γ, κατά κανόνα. Αυτό δέχεται ουσιαστικά και το βούλευμα που αρνείται το δικαίωμα άμυνας της Γ διότι «θα μπορούσε δια της φυγής άνευ μειώσεως της τιμής και αξιοπρέπειας της να αποφύγει τα χτυπήματα...».

ΞΕΠΕΡΑΣΜΕΝΕΣ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ

Εκτός όμως του γεγονότος ότι η φυγή αποδείχθηκε στη συγκεκριμένη περίπτωση αναποτελεσματική, η βασική θέση ότι με τις ύβρεις και τα γρονθοκοπήματα δε μειώνεται η τιμή και αξιοπρέπεια της Γ, αντανακλά τις ξεπερασμένες αντιλήψεις για τη θέση της Γ και την πεποίθηση ότι είναι «κανονική» κατάσταση να τρώει ξύλο και να υφίσταται εξευτελισμούς, χωρίς ουσιαστική αντίδραση, χωρίς το δικαίωμα να αμύνεται.

Τονίζω ότι κατά τους εγκυρότερους ερμηνευτές των ποινικών διατάξεων του Ποινικού Κώδικα, **δεν επιτρέπεται να απαιτούμε φυγή αντί άμυνας σε επίθεση που πληροί τους όρους του άρθρου 22 του Ποινικού Κώδικα**. Διότι η άμυνα έχει, κατά την επιτυχημένη διατύπωση του **Ανδρουλάκη**, διπλή λειτουργία, όχι μόνο της «προστασίας των κατ' ιδίαν ατομικών εννόμων αγαθών αλλά και της αυθεντίας της καθ' όλοιο ειρηνικής εν δικαίω τάξεως. Ο τρεπόμενος λοιπόν εις φυγήν ή άλλως πως αποφεύγων τον εν τη ανωτέρω εννοία

αδίκως επιτιθέμενον προδίδει υπό τινά έννοια την τελευταίαν ταύτην αξίαν και όταν ακόμη διασώζει δια της ωκυποδίας του, των ικεσιών του, κλπ. το καθ' ου η επίθεσις έννομον αγαθόν, αφήνει όπισθέν του το δίκαιον και την έννομον τάξιν αιμοραγούντα. Το δίκαιον δεν πρέπει διά τούτο να υποχωρεί προ του αδίκου η άμυνα είναι κατ' αρχήν πάντοτε αναγκαία» (βλ. Ανδρουλάκη, Ποιν. Δίκαιο, Ε'-Στ, σ. 433 επ.).

Και ο Μαγκάκης γράφει:

«Η προσβολή των έννομων αγαθών του επιτιθέμενου δεν παύει να είναι αναγκαία και όταν υπήρχε η δυνατότητα για κείνον που δέχτηκε την επίθεση να σωθεί με τη φυγή. **Γιατί το δίκαιο δεν μπορεί να ζητήσει την ταπεινώση της φυγής μπροστά σε μιαν άδικη επίθεση**. Μόνο αν η υποχώρηση κάτω απο ειδικές συνθήκες δεν είναι μειωτική της αξιοπρέπειας, μόνο τότε αποτελεί διέξοδο και η προσβολή των αγαθών του επιτιθέμενου δεν καλύπτεται από την άμυνα...»

(βλ. Μαγκάκη Ποιν. Δίκαιο, 1981, σ. 197. Παράβαλε και Χωραφά, Ποιν. Δίκαιο, 1978, σ. 191: «η... άμυνα συνιστά όργανον προστασίας της εννόμου τάξεως δι' αποκρούσεως του επί θύραις αδίκου».)

ΑΠΟΦΑΣΗ — ΣΤΑΘΜΟΣ

Η απόφαση του Μεικτού Κακούργιοδικείου Πειραιώς εφήρμοσε λοιπόν τις σωστές αυτές θέσεις και σε γυναίκα κατηγορούμενη. Τις θέσεις που θα εφαρμόζονταν και στον άνδρα που θα είχε εξευτελιστεί και θα έτρωγε αλύπητα γρονθοκοπήματα και μάλιστα από ασύγκριτα ισχυρότερο του επιτιθέμενο που θα του γέμιζε το σώμα τραύματα. Και γι' αυτό η απόφαση αποτελεί σταθμό.

Για να επιτύχουμε αυτή την αναγνώριση του δικαιώματος της Γ να αμύνεται όπως και ο άνδρας όταν κακοποιείται και εξευτελιζεται, παρέστην ως συνήγορος της αθωωθείσας υπό την ιδιότητα της Προέδρου του Συνδέσμου για τα Δικαιώματα της Γυναίκας (χωρίς επαγγελματικό ενδιαφέρον). Μια τέτοια απόφαση συμβάλλει στο έμπρακτο ξεπέραςμα της εικόνας της Γ ως δευτέρας κατηγορίας ανθρώπου, προορισμένου να δέχεται σιωπηλά προηλακισμούς και κακοποιήσεις, και χωρίς δικαίωμα νόμιμης άμυνας.

*Αναδημοσίευση από τον Οικονομικό Ταχυδρόμο